

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

Верховним Судом України було надіслано лист № 571/0/26-19 від 19.11.2019 р. з метою отримання від членів Науково-консультативної ради наукового висновку з поставлених питань, зокрема:

1. Чи відповідають умови кредитних договорів, укладених до 2010 року, про встановлення вищевказаних комісій (інших вказаних вище платежів) положенням статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» та пункту 3.6 Правил надання банкам України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту, затверджених постановою правління Національного банку України від 10 травня 2007 року № 168?

2. Чи є підстави для задоволення позовних вимог фінансової установи про стягнення нарахованих комісій (інших вказаних вище платежів) при відсутності судового рішення про визнання недійсними умов кредитного договору, яким такі комісії встановлені (стаття 204 ЦК України)?

Відповідь на перше запитання - *Чи відповідають умови кредитних договорів, укладених до 2010 року, про встановлення вищевказаних комісій (інших вказаних вище платежів) положенням статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів» та пункту 3.6 Правил надання банкам України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту, затверджених постановою правління Національного банку України від 10 травня 2007 року № 168?*

До набрання чинності 16.10.2011 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» від 22 вересня 2011 року, у ст. 11 Закону України «Про захист прав споживачів» було відсутнє положення про заборону встановлювати у договорі про надання споживчого

кредиту будь-які зборів, відсотків, комісій, платежів тощо за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону. Згідно п.2 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» дія цього Закону не поширюється на кредитні договори, укладені до набрання ним чинності.

Однак, ще 10.05.2007 р. Правлінням Національного банку України (Нацбанк) було прийнято постанову "Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту" № 168, зареєстровану у Міністерстві юстиції України 25.05.2007 р. № 541/13808. Відповідно до п. 3.6. цієї постанови Нацбанку, банки не мають права встановлювати платежі, які споживач має сплатити на користь банку за дії, які банк здійснює на власну користь (ведення справи, договору, облік заборгованості споживача тощо), або за дії, які споживач здійснює на користь банку (прийняття платежу від споживача тощо) або що їх вчиняє банк або споживач з метою встановлення, зміни або припинення правовідносин (укладення кредитного договору, унесення до нього змін, прийняття повідомлення споживача про відкликання згоди на укладення кредитного договору тощо).

Ведення кредитної справи, облік заборгованості перерахування коштів, перевірка їх справжності, тощо є діями, які кредитор та боржник вчиняють кожен на свою користь з метою реалізації своїх прав. Такі дії не є об'єктом зобов'язань, тому стягнення за них плати є неправомірним.

Отже, у період з моменту набрання чинності постанови Нацбанку "Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту" у 2007 р. умова договору про надання споживчого кредиту, яка передбачає здійснення будь-яких платежів за дії, які не є послугою у визначенні Закону України «Про захист

прав споживачів», є нікчемною, оскільки суперечить положенням п. 3.6. постанови Нацбанку "Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту".

Таким чином, умови кредитних договорів, укладених до 2010 р., про встановлення у договорі про надання споживчого кредиту будь-яких зборів відсотків, комісій, платежів тощо за дії, які не є послугою у визначенні Закону України «Про захист прав споживачів», не відповідають п. 3.6. постанови Нацбанку "Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту" № 168.

Відповідь на друге запитання - Чи є підстави для задоволення позовних вимог фінансової установи про стягнення нарахованих комісій (інших вказаних вище платежів) при відсутності судового рішення про визнання недійсними умов кредитного договору, яким такі комісії встановлені (стаття 204 ЦК України)?

Відповідно до ч. 4 ст. 698 ЦК України умови договору, що обмежують права покупця-фізичної особи порівняно з правами, встановленими ЦК України та законодавством про захист прав споживачів, є нікчемними. Нікчемним визнається правочин, якщо його недійсність безпосередньо встановлена законом (ч. 2 ст. 215 ЦК України), у тому числі підзаконним актом, яким є постанова Нацбанку "Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту" № 168. У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.

Тому, вважаємо, щодо договорів, укладених до 2010 р., позовні вимоги фінансової установи про стягнення нарахованих комісій не можуть бути задоволені навіть за відсутності судового рішення про визнання недійсними умов кредитного договору, якими такі комісії встановлені.

Висновок підготовлено д.ю.н., професором Харитоновим С.О. за участі
к.ю.н., доцента кафедри цивільного права НУ «ОЮА» Гончаренко В.О.

д.ю.н., професор, член
Науково-консультативної ради
Верховного Суду

С.О. Харитонов